

Õiguskantsler

Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie nr

Tallinna Vangla
talv.info@just.ee

Meie 04.06.2020 nr 7-7/200219/2003282

Tartu Vangla
tartu.vangla@just.ee

Viru Vangla
viruv.info@just.ee

Avavanglatesse tehtud kontrollkäikude kokkuvõte

Austatud justiitsminister ja vanglate direktorid

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid ette teatamata 03.02.2020 Viru Vangla avavanglat ning lühikese etteteatamisajaga 10.02.2020 Tallinna Vangla avavanglat ja 28.02.2020 Tartu Vangla avavanglat.

Õiguskantsleri nõunikud vestlesid avavanglate kinnipeetavate ja ametnikega ning tegid vanglate ruumides ringkäigu. Valikuliselt tutvuti ka dokumentidega.

Olme ja avavanglates valitsev sisekliima jättis hea üldmulje. Tallinna avavangla ametnikud ja naiskinnipeetavad arvasid, et naisteosakonnas on pingeline õhustik. Eriti mures oli kinnipeetavast ema, kelle sõnul on naised konfliktide käigus karjunud ja öelnud halvasti ka temaga avavanglas elavale lapsele ning ta kartis, et last võidakse rünnata. Õiguskantsleri nõunikud palusid kohe pärast külastust, et naisteosakonda tähelepanelikult jälgitaks ja et vangla aitaks luua osakonnas pingevaba õhkkonna.

Hoolimata õiguskantsleri 2016. aastal Justiitsministeeriumile ja vanglatele saadetud [soovitusest](#) ei saa avavanglate kinnipeetavad seni kasutada arvutit ja interneti ega väljaspool vanglat mobiiltelefoni. Digimaailmast äralõikamine ei aita kaasa õiguskuulekale käitumisele ega hakkamasaamisele tavaellu naasmisel. Ka ei aita see säästa vanglateenistuse tööaega.

Täieliku lahtiriietamisega läbiotsimise otsus peab põhinema ohuhinnangul, mille aluseks on konkreetse kinnipeetava käitumine.

Kinnipeetavate juurdepääs tervishoiuteenustele muutuks hõlpsamaks ning aega ja ressursse aitaks säästa see, kui kinnipeetavad ei peaks lihtsamate raviprotseduuride tegemiseks oma osakonnast lahkuma, vaid nõuetele vastav ruum seataks sisse avavangla hoones.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Tartu avavangla naiskinnipeetavad peaksid saada vangla õuealal sporti teha. Samuti võiks kaaluda võimalust hankida Tallinna avavangla õuealale juurde erinevas vanuses lastele eakohaseks ajaveetmiseks sobilikke tarvikuid.

Vanglatel tuleb koostöös Justiitsministeeriumiga kaaluda avavanglate kinnipeetavate toitlustamise korralduse muutmist, et avavanglates ei peaks nii palju vanglas valmistatud toitu ära viskama ning et toitlustamise korraldus toetaks avavangla kinnipeetavate iseseisvat hakkamasaamist.

Vanglatel tuleb hoolitseda selle eest, et töötajad saaksid tööpäevisesest vaheaegade ajal olla selleks otstarbeks sisustatud puhkeruumis.

Info- ja sidetehnika kasutamine

2016. aastal saadetud [soovituses](#) asus õiguskantsler seisukohale, et avavanglates tuleb üle vaadata kinnipeetavate info- ja sidetehnika, samuti väljaspool vanglat viibimise ajal mobiiltelefonide kasutamise võimalused. Justiitsminister kinnitas 03.01.2017 vastuses õiguskantslerile, et vastavad seaduse muutmise ettepanekud on kavas esitada Riigikogule 2017. aastal. Kahjuks pole olukord võrreldes 2016. aastaga muutunud.

Justiitsministeeriumil tuleb viibimata astuda samme, et arvutite ja mobiiltelefonide kasutamise võimalused täidaksid nüüdisaegse vangistuse eesmärke, suurendaksid kinnipeetavate algatus- ja vastutusvõimet ning aitaksid säästa vanglateenistuse tööaega.

Läbiotsimised

Väljast (nt töölt, poest, kokkusaamiselt jne) tulnud Tallinna ja Viru avavangla kinnipeetavad ja nende asjad otsitakse alati läbi kompamisega. Täieliku lahtiriietamisega läbiotsimist rakendatakse pisteliselt või kahtluse korral. Ametnikele ei meenunud, et nende avavanglas töötamise ajal oleks kinnipeetavate kehalt leitud keelatud esemeid või aineid.

Tartu avavanglas otsitakse kõik väljast tulnud kinnipeetavad alati läbi täielikult lahti riietades. See tähendab, et väljaspool vanglat töötavad ja õppivad kinnipeetavad peavad end iga päev ametniku ees alasti võtma. Eriti alandavana tajus olukorda naiskinnipeetav, kes kirjeldas, et peab iga päev aluspesu seljast võtma ja kükitama. Silmas tuleb pidada, et avavanglasse paigutatakse kinnipeetavad, kelle käitumise alusel eeldatakse juba õiguskuulekust.

Vangla julgeolek on väga tähtis, ent selle tagamiseks tuleb rakendada meetmeid, mis on eesmärgi suhtes proportsionaalsed. Mida piiravam on meede, seda põhjalikumalt tuleb kaaluda selle kasutamist. Kui kõik avavangla kinnipeetavad otsustatakse iga kord täieliku lahtiriietamisega läbi otsida, viitab see kinnistunud reeglile ja kaalutluse puudumisele ja/või sellele, et avavanglasse on eksikombel paigutatud suur hulk inimesi, kelle suhtes vangla on mingil põhjusel veendunud, et nad panevad pidevalt toime õigusrikkumisi.

Vangistuseseaduse ([VangS](#)) § 20 kohaselt võib eeldada, et avavanglasse ei pääse kinnipeetavad, kes ei ole veennud vanglat selles, et nad suudavad käituda vanglas ja väljaspool seda õiguskuulekalt. Reeglite rikkumisel võib kinnipeetav sattuda tagasi kinnisesse vanglasse. Samuti seab ta ohtu

võimaluse ennetähtaegselt vangistusest vabaneda. Need on piisavalt kaalukad tagajärjed heidutamaks kinnipeetavat keelatud aineid ja esemeid vanglasse sisse tuua, seda enam keha külge kinnitatuna. Kinnipeetavate riiete ja asjade seast on keelatud esemeid ja aineid võimalik avastada ka vähem intensiivsete meetmetega (skänneriga, kompamisega läbi otsides jne).

Õiguskantsler on läbiotsimiste korraldamise kohta saatnud vanglatele mitmeid soovitusi.¹ CPT taunis täieliku lahtiriietamisega läbiotsimise regulaarset kasutamist 2019. aasta [soovituses](#) Eestile. Sarnast praktikat on CPT pidanud vastuvõetamatuks 2019. aasta soovitustes [Tšehhile](#) ja [Norrale](#), 2016. aasta [soovituses](#) Portugalile, 2016. aasta [soovituses](#) Bosnia ja Hertsegoviinale ja 2013. aasta [soovituses](#) Poolale.

ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise ennetamise alamkomitee (SPT) asus 2020. aastal Poolale saadetud [soovitustes](#) samuti seisukohale, et niivõrd intensiivne meede peab olema erandlik ning põhinema konkreetset ohuhinnangul. Sama põhimõtet rõhutas Euroopa Inimõiguste Kohus lahendites [Dejneq vs. Poola](#) ja [Pugžlys vs. Poola](#).

Täieliku lahtiriietamisega läbiotsimise otsus peab avavanglates põhinema ohuhinnangul, mille aluseks on konkreetse inimese käitumine.

Juurdepääs tervishoiule

Tallinna avavangla kinnipeetavad ja töötajad kirjeldasid, et avavangla kinnipeetavad peavad tervishoiuteenuste saamiseks minema vangla kinnises osas asuvasse meditsiini osakonda, kuhu liikumine võtab ebamõistlikult kaua aega. Kinnisesse vanglasse sisenetakse tavajärjekorras ning sisenemisel ja väljumisel tuleb läbi teha kõik tavapärased toimingud (sh läbiotsimine). Sestap pole võimalik arsti juures käimiseks kuluvat aega ka umbkaudu planeerida. Väljaspool vanglat töötavad ja õppivad kinnipeetavad kardavad kaotada liialt töö- ja õppeaega ning seetõttu loobuvad nad tihti oma tervisemurega arsti vastuvõtule minemast. Aeganõudev saatmine koormab ka ametnike ega võimalda neil pühenduda tööle avavanglas. Hoopis paremini on saatmine lahendatud näiteks Tartu avavanglas.

Kui vanglal on võimalik korraldada arsti juurde minek sujuvamalt, tuleb seda kinnipeetavate tervise kaitseks ka teha. Juurdepääsu tervishoiuteenustele muudaks hõlpsamaks ning aitaks aega ja ressursse säästa see, kui lihtsamate raviprotseduuride jaoks seataks nõuetekohane ruum sisse avavangla hoones. Kuni selline võimalus tekib, peab Tallinna Vangla kaaluma, kuidas saaks muuta avavangla kinnipeetavate liikumine meditsiini osakonda ja tagasi sujuvamaks.

Õueala sisustamine

Tartu avavangla naiskinnipeetavate jalutusosal puuduvad endiselt treenimisvõimalused, mida õiguskantsler [soovitas](#) juba 2016. aastal tehtud kontrollkäigu kokkuvõttes. Vanglal tuleb paigaldada vajalikud spordiseadmed õuealale või määrata naistele meeskinnipeetavate õuealal

¹ Vt nt 20.01.2020 [soovitus](#) Tallinna Vanglale, 05.11.2019 [soovitus](#) Tallinna Vanglale, 2019. aastal Viru Vanglasse tehtud kontrollkäigu [kokkuvõtte](#), 2017. aastal Tallinna Vanglasse tehtud kontrollkäigu [kokkuvõtte](#) lisa, 2016. aasta Tartu Vangla kontrollkäigu [kokkuvõtte](#) lisa, 2016. aasta [soovitus](#) Tallinna Vanglale, 2014. aasta [soovitus](#) Tallinna Vanglale, 2014. aastal Viru Vanglasse tehtud kontrollkäigu [kokkuvõtte](#).

oleva spordiplatsi kasutamiseks kindel aeg. Aja planeerimisel tuleks lähtuda sellest, millal on naistel kõige rohkem võimalik avavangla õuealal viibida (nt tööpäeva lõpus, nädalavahetusel).

Tallinna avavangla kontrollkäigu ajal viibis avavanglas üks ema lasteaiaaegase lapsega. Ema sõnul on lapsel lasteaiaaegselt võimalusi eakohaseks mänguks ja arenguks. Avavanglasse võivad oma emaga sattuda ka lapsed, kes on nooremad ja/või lasteaiaaegselt ei käi. Neil lastel peavad samuti olema vanglas küllalt head võimalused õues mängimiseks ja eakohaseks ajaveetmiseks. Sarnaselt kinnises vanglas emade-laste osakonna õueala sisustusele võiks kaaluda ka avavangla õuealale erinevas vanuses lastele sobiva kiige paigaldamist.

Toitlustamise korraldus

Avavangla kinnipeetavaid toitlustatakse vangla kulul ([VangS](#) § 47).

Kinnipeetavad ja töötajad rääkisid, et avavanglas visatakse väga suur osa vanglatoidust ära. Avavangla kinnipeetavad käivad tööl ja neil on võimalik vangla loal käia linnas poes. Sestap hoolitsevad paljud kinnipeetavad suures osas või ka täielikult enda toitlustamise eest. Sellele vaatamata loobuvad kinnipeetavad ametlikult vanglatoidust harva, jättes sellega endale võimaluse valida vanglatoidust vaid meelepärasmaitseid toite või toiduaineid.

Avavanglate toitlustamise korraldus peab toetama kinnipeetavate sujuvat naasmist tavaellu. Tavaelus peab inimene suutma ennast ülal pidada ning oskama toitu hankida ja/või valmistada. Võimalus enda eelarvet planeerida, otsustada enda toidu üle ja toitu valmistada soodustab kinnipeetavate positiivse identiteedi taastamist ja kujunemist.²

Avavangla kinnipeetavad, kellel on piisavalt raha, saavad tavapoes osteldes ja ise toitu valides tavaellu naasmist harjutada. Need avavangla kinnipeetavad, kelle sissetulekud on väiksemad (nt vangla majandustöid tegevad kinnipeetavad) või puuduvad sootuks (nt ajutiselt või püsivalt töövõimetud kinnipeetavad), jäävad aga sellest rehabilitatsiooni osast kõrvale. Ka on suurte toidukoguste äraviskamine probleemiks keskkonnale ja ühiskonnale.³

Vanglatel tuleb koostöös Justiitsministeeriumiga kaaluda avavanglate kinnipeetavate toitlustamise korralduse muutmist, et vähendada toidu raiskamist ning et toitlustamise korraldus toetaks kõigi avavangla kinnipeetavate iseseisvat hakkamasaamist.

Töötajate heaolu

Avavanglates puuduvad töötajatele ette nähtud [puhkeruumid](#). Kahjuks ei ole ka hiljuti valminud Tallinna avavangla ehitamisel arvestatud töötajate vajadusega puhkeruumi järele. Viru ja Tartu avavanglas on puhkenurgaks kohandatud osa valvurite ruumist.

² Vt nt World Health Organization. [Food Systems in Correctional Settings](#): A Literature Review and Case Study , 2016; L. K. Minke. [Cooking in prison - From crook to cook](#). International Journal of Prisoner Health, Vol 10(4)/2014, lk 228–238.

³ Vt nt E. Närvänen, N. Mesiranta, M. Mattila, A. Heikkinen (Eds.). [Food Waste Management: Solving the Wicked Problem](#). Palgrave Macmillan, 2020.

Vanglatöötajate heaolust sõltub otseselt kinnipeetavate heaolu ning nende alandamist vältiv kohtlemine. Vastutus- ja pingestikast tööd toetaks see, kui töötajad saaksid seadusega ette nähtud tööpäevasiseste [vaheaegade](#) ajal tööst ja sellega seotud müra eemalduda, et lühikest aega puhata ja ennast töökeskkonnast välja lülitada. Mõneks hetkeks tööprotsessist ja töömõtetest eemaldumine leevendab töötaja stressi ning parandab seeläbi töö produktiivsust ja kvaliteeti.⁴

Vanglatel tuleb kaaluda võimalusi, kuidas tagada töötajatele tööpäevasiseste vaheaegade veetmine selleks otstarbeks sisustatud puhkeruumis.

Ootan teie tagasisidet 28. augustiks 2020.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Ksenia Žurakovskaja-Aru 693 8404
Ksenia.Zurakovskaja-Aru@oiguskantsler.ee

⁴ Analoogiana vt nt psühhosotsiaalsete riskide ennetamise ja hea töökeskkonna loomise kohta Tööinspektsiooni tervishoiu ja tööohutuse [juhist](#) (2016), lk 26–28.